

СЛОБОДАН РАКИТИЋ

БРАТСТВО
ПО
ОРФЕЈУ

ЕСЕЈИ О ПЕСНИЦИМА

БЕОГРАД, 2007.

МОМЧИЛО НАСТАСИЈЕВИЋ – ПЕСНИК НОВЕ СИНТАКСЕ

*И дубље ли нас нема,
дубље се отвори сјасење.*

М. Настасијевић: „Јединој“

1.

Из поезије Момчила Настасијевића, после читања, излази се као из храма после литургије: просветљено, озарено, преображено. Она је истовремено и исцелитељска и катарзична. По истинама које казује, дубоко трагичка. Иако је пев готово сваког песника најчешће пев у пустињи, можда то ни за једног српског песника не важи толико колико за Настасијевића. Осим тога, он је другачији од свих других. И језички, и лексички, и синтаксички, и по дикцији. Сам себи је и родитељ и дете, и учитељ и следбеник, и клица и плод. Његова поезија се просто искристалисала у једном бурном времену, у коме је све било захуктано, у замаху, у врењу, али и када је мало шта стигло до зрења. Таман се успостави један поредак ствари, а већ стигне промена, нови талас све распрши као зиданицу на песку. И онда – све испочетка!

Из укупног Настасијевићевог дела не види се његово доба, нити је у том добу он био његов репрезент. По свему аутохтон, самосвојан, сам себи и предак и потомак, како је о себи говорио Милош Црњански. Чини се да то још више важи за Настасијевића. Личио је сасвим на себе, али по свему није личио на своје доба. Такав какав је био, Настасијевић је тешко могао да личи на било кога, па и на било које доба. И после „посмртних почассти“, које су уследиле тек двадесетак година после смрти, Настасијевић је остао песник уског читалачког круга и књижевне елите.

Оно што је други велики српски песник, Јован Дучић – репрезент сасвим другачије поетике и другачије синтаксе од Настасијевићеве – изрекао о његовој поезији, језику и синтакси као негативни вредносни суд, данас се указује као изузетан творачки чин и суштинска вредност. Као уосталом и кад је у питању језик и синтакса Борисава Станковића. Залажући се за стандардни књижевни српски језик, за граматичку, акценатску норму и синтаксичку симетрију – чији је највиши израз остварио у александринцу – Дучић је начинио велики превид кад се крајње негативно одредио према синтакси и језику Станковића и Настасијевића.

Полазећи од структуре Настасијевићевог стиха и појединих његових делова, Дучић је одступања од језичке и синтаксичке норме сматрао тешким језичким огрешењем. Пишући о Станковићу, он је пун похвала за његову приповедачку прозу, стваљајући је изнад свих других, и дајући јој највишу вредносну оцену, али његову синтаксу сматра „једним жалосним недостатком“. А синтакса је, по Дучићу, „геометрија мисли; она је строго везана за темперамент и дух једне расе; она је везана за крвоток и пулс, за дах и предах човека из чије је крви тај језик проникао“. Као изразито негативни пример Дучић наводи Настасијевића, који се „рве са нашом српском синтаксом и прави злоупотребе од њених незаобилазних и строгих закона. [...] Уопште, један нов писац не може полагати право на некакав нов и свој сопствени *језик* што значи на сопствени начин изражавања, а што значи нешто сасвим друго“.¹

Дучић је очигледно погрешно, јер није Настасијевић стварао нови језик, нову језичку норму, нити нови говор, већ нови ритам, нову мелодију и у основи нову синтаксу. А синтакса је душа сваке поезије, њена бит. Сам Настасијевић пише, у есеју „За матерњу мелодију“, да што се

¹ Јован Дучић: *Моји сајуџници*, Сабрана дела Јована Дучића, књ. IV, Београд – Сарајево, 1989, стр. 113-114.